

Ljubavnik ledi
Peterli

D. H. LORENS

Prevela Zvezdana Šelmić

Beograd, 2016.

GLAVA PRVA

Naše doba je u suštini tragično, i zato odbijamo da ga shvatimo kao takvo. Došlo je do sloma, nalazimo se među ruševinama, počinjemo da gradimo nova mala staništa, gajimo nove male nade. To je prilično težak posao: nema više ravnog puta prema budućnosti, a prepreke ili obilazimo ili se pentramo preko njih. Moramo da živimo, ma koliko se nebesa obrušavala.

Takav je, manje ili više, bio stav Konstans Četerli. Rat joj je uništio krov nad glavom, a ona je shvatila da čovek mora živeti dalje i učiti dok je živ.

Udala se za Kliforda Četerlija 1917, kada je ovaj došao kući na jednomesečno odsustvo. Njihov medeni mesec trajao je tačno mesec dana. Zatim se on vratio u Flandriju, da bi ga nakon šest meseci ponovo otpremili brodom za Englesku, maltene u parčićima. Njegova žena Konstans imala je tada dvadeset i tri godine, a on dvadeset i devet.

Njegova volja za životom bila je neviđena. Nije umro, a parčići kao da su ponovo srastali. Dve godine je proveo u rukama lekara. Onda je proglašen izlečenim i mogao je ponovo da se vrati u život, ali mu je donja polovina tela, od kukova naniže, zauvek ostala oduzeta.

To se dogodilo 1920. godine. Kliford i Konstans vratili su se u njegov dom Regbi hol, porodično sedište. Otac mu je umro i Kliford je postao baronet – ser Kliford – a Konstans leđi Četerli. Došli su da zasniju domaćinstvo i bračni život u prilično zapuštenom domu Četerlijevih, s prilično malim prihodima. Kliford je imao jednu sestru, ali je ona još ranije napustila kuću. Stariji brat mu je poginuo u ratu. Zauvek

obogaljen, svestan da nikad neće moći da ima decu, Kliford se vratio kući, u čađavu Srednju Englesku, da održava ime Četerlijevih živim dokle god bude mogao.

U suštini, nije bio očajan. Mogao je da se kreće po kući u stolici s točkovima, a imao je i invalidska kolica s ugrađenim malim motorom, tako da je mogao lagano da se vozi po bašti i odlazi u divan melanholičan park, na koji je zaista bio ponosan, iako se pretvarao da mu do njega nije mnogo stalo.

Pošto je toliko propatio, sposobnost za dalje patnje ga je u izvesnom smislu napustila. Ostao je luckast, živahan, vedar, moglo bi se reći skoro veseo, rumenog lica, zdravog izgleda i svetloplavih, izazivačkih, živahnih očiju. Ramena su mu bila široka i jaka, a ruke veoma snažne. Nosio je skupa odela i elegantne kravate, iz skupih radnji u Bondovoj ulici. Pa ipak, na licu mu je primetan bio i oprez, izvesna praznina tipična za invalida.

Pošto je za dlaku izbegao smrt, ono što mu je preostalo od života bilo mu je izvanredno dragoceno. U uznemirenoj živahnosti njegovih očiju bilo je vidljivo koliko se ponosio što je, nakon velikog udara, ostao živ. Međutim, bio je toliko povređen da je nešto u njemu umrlo, neka od njegovih osećanja su iščezla. Postojala je samo praznina bezosećajnosti.

Njegova žena Konstans bila je rumena i naizgled jednostavna devojka, meke smeđe kose i čvrstog tela, sporih pokreta, punih neuobičajene energije. Imala je krupne začuđene oči i prijatan blag glas; izgledala je kao da je tek prispela iz svog rodnog sela. A uopšte nije bilo tako. Otac joj je nekada bio dobro poznati i priznati slikar, stari ser Malkolm Rid. Majka joj je bila jedna od onih obrazovanih fabijanki, u onim srećnim preraphaelitskim danima. Okružene umetnicima i obrazovanim socijalistima, Konstans i njena sestra Hilda stekle su ono što bi se moglo nazvati estetski nekonvencionalnim odgojem. Vodili su ih u Pariz, Firencu i Rim, da se napajaju umetnošću, a vodili su ih i na drugu stranu, u Hag i Berlin, na velike skupove socijalista, na kojima su govornici govorili na svim civilizovanim jezicima i niko time nije bio zbunjen.

Zato se ove dve devojke još od ranog detinjstva nisu plašile ni umetnosti ni politike. To je bilo njihovo prirodno okruženje. Bile su u isti mah i kosmopolite i provincijalke, uz onaj kosmopolitski provincijalizam umetnosti koji se slaže sa uzvišenim socijalističkim idealima.

Pošto su napunile petnaest godina, poslali su ih u Drezden, između ostalog, i zbog muzike. Tamo su se stvarno lepo provodile. Živele su slobodno među studentima, diskutovale s muškarcima o filozofskim, društvenim i umetničkim pitanjima; u tome su bile jednako dobre kao muškarci, samo, naravno, još bolje, jer su bile žene. Skitale bi po šumama, sa snažnim mladićima koji su nosili gitare, plink-plonk! Pevale su pesme o skitnicama i bile slobodne. Slobodne! To je bila veličanstvena reč. Napolju, na otvorenom, u šumi, izjutra, u društvu krepkih mladića punih pesme, slobodne da rade šta god požele – i iznad svega – da kažu šta god pomisle. Razgovor je bio najvažniji, strasna razmena mišljenja. Ljubav je bila samo uzgredna.

Do osamnaeste godine, i Hilda i Konstans su već iskusile ljubav. Mladići s kojima su tako strasno razgovarale i tako veselo pevale, s kojima su kampovale ispod drveća u takvoj slobodi, želeli su, razume se, i ljubavni odnos. Devojke su imale svoje nedoumice, ali eto, o tome se toliko govorilo, svakako je bilo veoma važno. A muškarci su bili tako ponizni i puni žudnje. Zašto se devojka ne bi mogla ponašati kao kraljica i podariti im sebe?

I tako su one darivale sebe, svaka onom mladiću s kojim je vodila najprefinjenije i najprisnije rasprave. Te rasprave, te diskusije, bile su prava stvar; a udvaranje i vođenje ljubavi samo svojevrсни atavizam, u neku ruku antiklimaks. Posle toga bi devojka bila manje zaljubljena u momka i pomalo sklona da ga mrzi, kao da je on zadržao u njenu privatnost i unutrašnju slobodu. Jer, naravno, kod žene se čitavo dostojanstvo i smisao života sastoje u dostizanju neograničene, savršene, čiste i uzvišene slobode. Šta drugo i znači život jedne devojke? Važno je otestiti se starih i izandalih veza i potčinjenosti.

A ma koliko sentimentalisali, to sa seksom bilo je jedna od najstarijih izandalih veza potčinjenosti. Pesnici koji ga toliko slave uglavnom su muškarci. Žene su oduvek znale da postoji nešto bolje, nešto uzvišenije. A sada su to znale jasnije nego ikada. Divna čista sloboda žene bila je daleko uzvišenija od bilo kakve seksualne ljubavi. Jedina nezgoda bila je u tome što muškarci toliko zaostaju za ženama što se toga tiče. Oni su insistirali na toj seksualnoj raboti kao psi.

A žena je morala da popusti. Muškarac je kao dete s prohtevima. Žena mora da mu pruži ono što on želi, inače bi se verovatno, kao i

dete, nadurio, otperjao i upropastio jedan veoma prijatan odnos. Samo što žena može da se prepusti muškarcu a da mu ne prepusti svoje unutrašnje slobodno biće. To pesnici i oni koji pričaju o seksu, izgleda, nisu dovoljno uzimali u obzir. Žena može prihvatiti muškarca a da mu se stvarno ne prepusti. U svakom slučaju, može da ga prihvati a da se ne prepusti njegovoj moći. Umesto toga, može da iskoristi tu seksualnu rabotu da bi stekla moć nad njim. Naime, trebalo je samo da se uzdržava u seksualnom odnosu i pusti da on dođe do kraja i svrši, a da pritom ona ne dostigne vrhunac, a zatim produži odnos i ostvari svoj orgazam i svoj vrhunac, dok je on pritom samo njeno oruđe.

Obe sestre su stekle ljubavna iskustva dok još nije izbio rat, a onda su ih hitno pozvali kući. Nijedna se nikad nije zaljubila u nekog mladića ukoliko prethodno ne bi postale veoma verbalno bliske s njim; to jest, ukoliko ne bi bilo suštinskog interesovanja, kroz *razgovor*. Neverovatno čudesno i duboko ushićenje počivalo je u strasnom razgovoru s nekim odista pametnim mladićem, satima, mesecima, iz dana u dan... one to nikad nisu shvatale sve dok se ne bi dogodilo! Rajsko obećanje: „I daće ti se muškarci, da razgovaraš s njima!“, nikada nije bilo izrečeno. Ono je bilo ispunjeno još pre no što su postale svesne šta to obećanje znači.

A ako je, nakon uzbudljive prisnosti svih tih diskusija što prosvetljaju dušu, seksualna rabota bila neizbežna, onda neka bude. Ona je označavala završetak poglavlja. Bilo je u njoj i nekog posebnog uzbuđenja; nekog čudnog drhtavog ushićenja u samom telu; neki završni grč samopotvrđivanja, kao poslednja reč, uzbudljiva i tako nalik na niz zvezdica koje se stavljaju kao oznaka kraja nekog pasusa ili prekida teme.

Kada su devojke najzad došle kući za letnji raspust 1913, kad je Hildi bilo dvadeset, a Koni osamnaest godina, njihov otac je jasno mogao videti da su već iskusile ljubav.

*Lamour avait possé par lá**, kako neko reče. Međutim, otac je i sam bio čovek od iskustva, te je pustio život da teče svojim tokom. Što se ticalo majke, nervnog bolesnika u poslednjih nekoliko meseci života, ona je jedino želela da joj ćerke budu „slobodne“ i da se „ostvare kao ličnosti“. Ona sama nikada nije bila sposobna da bude u potpunosti svoja; to joj je bilo uskraćeno. Sam bog zna zbog čega, jer je bila žena

* Fr. *tuda je ljubav prošla*. (Prim. prev.)

koja je imala sopstveni prihod, kao i sopstveni život. Ona je krivila muža. Međutim, u suštini, nije mogla da se otrese nekakvog zastarelog uticaja autoriteta na sopstveni duh ili dušu. To nije imalo nikakve veze sa ser Malkolmom, koji je puštao svoju nervoznu, razdražljivu i smelu ženu da vlada vlastitim jatom dok on ide svojim putem.

Tako su devojke bile „slobodne“ i vratile se u Drezden, svojoj muzici, univerzitetu i mladićima. Volele su, svaka svog mladića, a mladići su voleli njih, sa svom strašću koju rađa duhovna privlačnost. Sve one divote koje su ti mladići mislili, izražavali i pisali, oni su mislili, izražavali i pisali za svoje devojke. Konin mladić je bio muzički, a Hildin tehnički nastrojen. Međutim, oni su prosto živeli za svoje devojke – istina, samo kad je reč o duši i duševnim uzbuđenjima. Na jednom drugom polju bili su malo ograničeni, iako toga nisu bili svesni.

Jasno se videlo da je i kroz njih prostrujala ljubav; to jest, fizičko iskustvo. Čudnovato je do kako tananog ali nepogrešivo uočljivog preobražaja u telima i muškaraca i žena dovodi ljubav; žena bujnije procveta i postane fino zaobljena, mladalačka koščatost se ublaži, a izraz postane ili uznemiren ili pobeđnički; muškarac postaje mnogo smireniji, više okrenut sebi, a i sam oblik ramena i guzova je manje agresivan i nekako više neodlučan.

U pogledu pravog seksualnog uzbuđenja, onog telesne prirode, sestre su gotovo podlegle čudnovatoj muškoj moći. Međutim, brzo su se oporavile, shvatile da je seksualno uzbuđenje samo jedno u nizu osećanja, i ostale slobodne. S druge strane, muškarci su, iz zahvalnosti ženama za seksualni doživljaj, dopuštali da im duše lete ka njima. A posle toga bi izgledali kao da su nešto izgubili. Konin mladić umeo je da bude pomalo mrzovoljan, a Hildin pomalo podrugljiv. Međutim, takvi su muškarci! Nezahvalni i nikad zadovoljni. Kad ih ne primite u sebe, mrze vas zato što to ne želite; a kad ih primite, opet vas mrze, iz nekog drugog razloga. Ili uopšte bez ikakvog razloga, prosto zato što su nezadovoljna deca, kojoj se ne može ugoditi ma šta dobila, šta god žena za njih učinila.

Međutim, izbio je rat te Hildu i Koni ponovo hitno otpremiše kući, iako su već dolazile u maju, na majčinu sahranu. Do Božića 1914, oba njihova mladića, Nemca, poginula su; sestre su zbog toga plakale i strasno su ih volele, ali su ih, u dubini duše, zaboravile. Oni više nisu postojali.

Obe sestre živlele su u očevoj, u stvari, u majčinoj kući u Kenzingtonu, i družile se s mladima iz okoline Kembridža, s grupom koja je zagovarala

„slobodu“ i flanelne pantalone, flanelne košulje otkopčane oko vrata i nekakvu ugladenu emocionalnu anarhiju, šaputav, mrmljav glas i krajnje istančano ponašanje. Hilda se iznenada udala za čoveka koji je imao deset godina više od nje, starijeg člana tog kruga, s pozamašnom svotom novca i lagodnim poslom u vladi, nasleđenim s porodičnom tradicijom; pored toga, pisao je filozofske eseje. Živela je s njim u omanjoj kući u Vestminsteru i kretala se u dobrom društvu vladinih službenika koji nisu društveni krem, ali koji jesu – ili će postati – prava intelektualna snaga nacije: ljudi koji znaju o čemu govore, ili bar govore kao da znaju.

Koni se za vreme rata bavila volonterskim radom u blagoj formi i družila s nepomirljivim kembričkim društvom u flanelskim pantalonama, koje se blago podsmevalo svemu, bar dosad. Njen „prijatelj“ bio je Kliford Četerli, dvadesetdvogodišnji mladić, koji se žurno vratio kući iz Bona, gde je studirao tehnologiju vađenja uglja. Pre toga proveo je dve godine na Kembridžu. Sada je postao poručnik u jednom otmenom puku, tako da je u uniformi mogao još prikladnije da se podsmeva svemu.

Kliford Četerli je poticao iz više klase nego Koni. Koni je pripadala dobrostojećoj inteligenciji, a on aristokratiji. Ne baš onoj visokoj, ali ipak. Otac mu je bio baronet, a majka vikontova kći.

Međutim, iako je bio boljeg porekla i više pripadao „društvu“ nego Koni, Kliford je bio, na svoj način, veći provincijalac i stidljivko. On se lagodno osećao u uzanom „velikom svetu“ pripadnika zemljoposedičke aristokratije, ali je bio snebivljiv i nervozan prema pripadnicima srednjeg i nižeg staleža, kao i prema strancima. Istinu govoreći, pomalo se pribojavao ljudi koji spadaju u srednju i nižu klasu, kao i stranaca koji ne pripadaju njegovoj klasi. Bio je, na neki parališući način, svestan sopstvene nezaštićenosti, premda ga je štitilo sve što povlašćenost može da pruži. To jeste čudno, ali predstavlja tipičnu pojavu našeg vremena.

Stoga je njega očaravalo osobeno blago samopouzdanje devojke kakva je bila Konstans Rid. Ona je mnogo bolje od njega vladala sobom u tom haotičnom spoljašnjem svetu.

Pa ipak, i on je bio buntovnik; čak se bunio i protiv sopstvene klase. Ili je buntovnik možda prejaka reč; sasvim prejaka. Bio je prosto zahvaćen opštom popularnom mladalačkom odbojnošću prema konvencijama i svakoj vrsti stvarnog autoriteta. Očevi su bili smešni; njegov

sopstveni bandoglavko više od svih ostalih. I vlade su bile smešne, a naročito naša, smešno uzdržana. I vojske su bile smešne, i sve one matore budale od generala, a najviše onaj Kičener, uvek crven u licu. Čak je i rat bio smešan, iako je usmratio priličan broj ljudi.

U stvari, sve je bilo pomalo smešno ili poprilično smešno; u svakom slučaju, sve što je u vezi s vlašću, bilo u vojsci, vladi ili na univerzitetu, bilo je do izvesnog stepena smešno. A ukoliko je vladajuća klasa išta činila da bi vladala, i ona je takođe bila smešna. Ser Džefri, Klifordov otac, bio je izrazito smešan, zato što je sekao svoje drveće i vrbovao ljude iz svog rudnika, terajući ih u vojsku; a sam se osećao sasvim bezbedno i kao rodoljub; a takođe je na svoju zemlju trošio više novca nego što je stvarno imao.

Kada je gospođica Četerli – Ema – otišla iz Srednje Engleske u London da malo bude bolničarka, bila je, na tih način, vrlo zajedljiva na račun ser Džefrija i njegovog nepokolebljivog rodoljublja. Herbert, stariji brat i naslednik imanja, otvoreno se smejaio, iako su stabla, koja su se obarala da bi služila kao potporni stubovi za rovove, bila njegova. Međutim, Kliford se samo pomalo nelagodno smeškao. Sve je bilo smešno, to je cela istina. Ali kada se sve previše primaklo i čovek i sâm postao smešan... Ljudi iz drugih staleža, poput Koni, bili su bar u ponečemu ozbiljni. Oni su u nešto verovali.

Bili su prilično ozbiljni kad je reč o vojnicima, pretnji mobilizacijom i nestašici šećera i karamela za decu. Kod svega ovog vlasti su, naravno, na smešan način grešile. Međutim, Kliford nije mogao to da primi k srcu. Za njega su vlasti bile smešne *ab ovo*^{*}, a ne zbog karamela ili vojnika.

A i vlasti su se osećale smešno i ponašale se na prilično smešan način, tako da je neko vreme bila prava ludnica. Sve dok se situacija nije razvila tamo preko, a Lojd Džordž došao da spase zemlju. A to je prevazilazilo čak i smeh, tako da se lakomislena mladež više nije smejala.

Herbert Četerli poginuo je 1916. i tako je Kliford postao naslednik. On se čak i toga uplašio. Svest o važnosti, kao sin ser Džefrija i izdanak Regbija, toliko je bila ukorenjena u njemu da joj nikako nije uspevalo izmaći. A ipak je znao da je, u očima onog ogromnog uzburkanog sveta,

* Lat. dosl. *od jajeta; od samog početka*. (Prim. prev.)

i to smešno. Sada je on bio naslednik i odgovoran za Regbi. Zar to nije smešno? A i sjajno u isti mah, možda i sasvim besmisleno?

Ser Džefri nije dopuštao nikakvu besmislenost. Bio je bled i napet, povučen u sebe i tvrdoglavo rešen da spase otadžbinu i svoj položaj, bez obzira na Lojda Džordža ili bilo koga drugog. Toliko je bio odsečen, toliko odvojen od one Engleske koja je prava Engleska, tako krajnje nesposoban da je čak imao lepo mišljenje o Horejšiju Botomliju. Ser Džefri je branio Englesku i Lojda Džordža kao što su njegovi preci branili Englesku i Svetog Đorđa; i nikad nije bio svestan da postoji neka razlika. I tako je ser Džefri sekao drveće i branio Lojda Džordža i Englesku, Englesku i Lojda Džordža.

I želeo je da se Kliford oženi i stekne naslednika. Kliford je osećao da je njegov otac beznadežan anahronizam. Ali u čemu je on sam bio iole napredniji, osim u nekom treptavom osećanju da je sve smešno, kao i u smejuriji od sopstvenog položaja? Jer, hteo – ne hteo, on je svoje baronetstvo i Regbi prihvatio s krajnjom ozbiljnošću.

Ishlapilo je ono veselo uzbuđenje koje donosi rat... nestalo. Previše smrti i užasa. Čoveku je bila potrebna podrška i uteha. Čoveku je bilo potrebno da ima neki oslonac u sigurnom svetu. Čoveku je bila potrebna žena.

Četerlijevi, dva brata i sestra, živeli su neobično izdvojeno, sami i zatvoreni u Regbiju, uprkos mnogim poznanstvima. Osećanje izdvojenosti pojačavalo je porodične veze, osećanje nezaštićenosti njihovog položaja, uprkos tituli i posedu – ili baš zbog njih. Bili su odsečeni od industrijske Srednje Engleske, u kojoj su proveli čitav život. Bili su odsečeni i od sopstvenog staleža, zbog sumorne, jogunaste i zatvorene prirode ser Džefrija, njihovog oca, koga su ismevali, ali prema kome su osećali veliku nežnost.

Njih troje se zareklo da će zauvek živeti zajedno. Međutim, Herbert je bio mrtav, a ser Džefri je želeo da se Kliford oženi. Ser Džefri je to jedva i pomenuo; on je vrlo malo govorio. Međutim, Kliford je teško mogao da se odupre njegovom tmurnom nemom navaljivanju u tom smeru.

Ema je na to rekla: „Ne!“ Ona je bila deset godina starija od Kliforda i osećala je da će njegova ženidba označiti bekstvo i izdaju onoga za šta su se mladi u porodici zalagali.

Kliford se ipak oženio Koni i proveo medeni mesec s njom. Bila je to užasna 1917. godina, i oni su bili bliski, poput dvoje ljudi koji se drže zajedno na brodu koji tone. On je bio nevin kad se oženio; seksualna strana mu nije mnogo značila. Nezavisno od toga, njih dvoje su bili vrlo bliski. A Koni je bilo pomalo ushićena ovom prisnošću, koja je iznad seksa, i iznad muškarčevog „zadovoljstva“. U svakom slučaju, Klifordu nije baš bilo naročito stalo do „zadovoljenja“, kao što se činilo da tolikim drugim muškarcima jeste. Ne, prisnost je bila dublja, ličnija od toga. A seks je bio samo slučajnost ili sporedna okolnost, jedan od onih čudnih zastarelih organskih procesa, koji istrajavaju u svojoj nezgrapnosti, ali su, u suštini, nepotrebni. Doduše, Koni je stvarno želela decu; makar samo da bi učvrstila sopstveni položaj u odnosu na zaovu Emu.

Međutim, početkom 1918. godine Kliforda su dopremili kući brodom, smrskanog, tako da nije bilo ništa od deteta. A ser Džefri je umro od žalosti.

GLAVA DRUGA

Koni i Kliford su došli kući u Regbi u jesen 1920. Gospođica Četerli, još uvek zgađena zbog otpadništva svog brata, otišla je od kuće, da živi u malom stanu u Londonu.

Regbi je bio oniska duguljasta stara kuća od mrkog kamena, započeta negde sredinom XVIII veka, a kasnije dograđivana, sve dok nije postala prenatrpana zgradurina bez mnogo osobenosti. Stajala je na uzvišenju, u prekrasnom starom parku punom hrastova; ali avaj, u blizini se mogao videti dimnjak Teveršelskog ugljenokopa, s oblacima pare i dima, a u daljini, kraj brda obavijenog parom i izmaglicom, neuređeno i raštrkano selo Teveršel, selo koje je počinjalo skoro od kapija parka i vuklo se, s krajnje beznadežnom ružnoćom, još čitavu dugu i groznu milju: nizovi bednih, malih, čađavih kuća od opeke, sa sivim krovovima i oštrim rogljevima, postojano i bezoblično sumorni.

Koni je bila navikla na Kenzington, škotska brda ili proplanke u Saksu; to je bila njena Engleska. Sa stoicizmom svojstvenim mladosti, jednim pogledom obuhvatala je krajnju bezdušnu ružnoću Srednje Engleske, s njenim ugljem i gvožđem, i primala je takvu kakva jeste, nepojmljivu i nedostojnu da se o njoj misli. Iz prilično sumornih odaja u Regbiju slušala je kloparanje rešetaka u ugljenokopu, brektanje vozića, zveket vagoneta na skretnicama i hroptav kratak pisak lokomotiva u rudniku. Nasip ugljenokopa u Teveršelu je goreo, a goreo je već godinama, i koštalo bi hiljade i hiljade funti da se ugasi. Zato neka gori. Kada je vetar duvao iz tog smera, što se često dešavalo, kuća je bila puna smrada od sagorevanja sumpornih izlučevina zemlje. Ali čak i kada nije

bilo vetra, vazduh je stalno mirisao na nešto iz utrobe zemlje: na sumpor, gvožđe, ugallj ili kiselinu. Čak su se i na božićnim ružama stalno hvatale pahuljice čađi, neverovatno, poput crne mane s nebesa sudbine.

Eto, tako je to: osuđeno, kao i sve drugo! To je stvarno grozno, ali čemu otpor? Ne možete ga se otarasiti. To samo teče svojim tokom. Život, kao i sve drugo! Na niskoj tamnoj tavanici oblaka noću su gorele i treperile crvene mrlje, šarale nebo, nadimale se i skupljale, poput opekotina koje pričinjavaju bol. To su bile peći za topljenje. U početku su opčinjavale Koni nekom vrstom užasa; osećala se kao da živi pod zemljom. Zatim se navikla na njih. A izjutra je padala kiša.

Kliford je tvrdio da Regbi voli više od Londona. Ovaj kraj je imao neku svoju posebnu divlju volju, a ljudi si imali srdačnosti. Koni se pitala šta još imaju; očiju i pameti svakako ne. Ljudi su bili jednako divlji, bezoblični i turobni kao i predeo, a i jednako neprijateljski nastrojeni. Samo što je bilo nečeg strašnog i pomalo tajanstvenog u nerazgovetnom krkljanju glasova iz dubine grla, tipičnom za to narečje, i u kloparanju potkovanih rudarskih čizama, dok su se u gomilama vukli kući asfaltnim putem, vraćajući se s posla.

Nije bilo nikakvog dočeka za mladog vlastelina, nikakvih svetkovina, nikakvih izaslanika, čak ni jednog jedinog cvetka. Samo vožnja autom, po vlažnom vremenu, mračnim i mokrim putem kroz šumu, probijanje kroz sumorno drveće, sve do padine na kojoj je ležao park, gde su pasle mokre sive ovce, do brežuljka gde se širila tamnomrka fasada kuće i gde su se muvali domaćica i njen muž, kao nesigurni žitelji na licu zemlje, spremni da promucaju koju reč dobrodošlice.

Nije bilo komunikacije između Regbi hola i sela Tevershel, baš nikakve. Kape nisu dodirivane u znak pozdrava niti se neko klanjao. Rudari su samo buljili; trgovci su skidali šešire Koni, kao kakvom poznaniku, i nespretno klimali glavom Klifordu; ali to je bilo sve. Nepremostivi jaz i neka tiha hladnoća s obe strane. U početku je Koni patila zbog tog postojanog rominjanja hladnoće koja je dopirala iz sela. A onda je oguglala i ono je postalo neka vrsta svakodnevice, nešto s čime treba živeti. Nije da ona i Kliford nisu bili omiljeni; samo su pripadali jednoj potpuno drugačijoj vrsti u odnosu na rudare. Nepremostiv bezdan, neopisiv jaz, kakav možda ne postoji južno od Trenta. U Srednjoj Engleskoj i na industrijskom severu, međutim, to je nepremostiv bezdan, preko kojeg

se ne može uspostaviti nikakvo opštenje. Ti se drži svoje strane, a ja ću svoje! Čudno poricanje zajedničkog pulsa čovečanstva.

Pa ipak, selo je saosećalo s Klifordom i Koni, u načelu. Stvarno, to se svodilo na obostrano: „Pusti me na miru!“

Paroh je bio prijatan čovek šezdesetih godina, ispunjen dužnošću i, kao ličnost, sveden gotovo na nulu tim tihim stavom sela – „Pusti me na miru!“ Žene rudara bile su skoro sve metodistkinje. Rudari nisu bili ništa. Međutim, čak i ono malo službene odeće, kakvu je nosio paroh, bilo je dovoljno da potpuno prikrije činjenicu kako je i on ljudsko biće, kao i svaki drugi čovek. Ne, on je bio prečasní Ešbi, neka vrsta automata za propovedi i molitve.

Ovo tvrdoglavo nagonско „Mi mislimo da smo isto toliko dobri kao i vi, iako vi *jestе* leđi Četerli!“ zapanjivalo je i zbunjivalo Koni, naročito u početku. Bila joj je nepodnošljiva ona čudna i podozriva lažna ljubaznost s kojom su joj žene rudara odgovarale; onaj čudnovato uvredljiv ton – „O bože! Sada sam *zaista* neko, čim leđi Četerli razgovara sa mnóm! Ali uprkos tome, ona ne treba da misli da nisam isto tako dobra kao i ona!“ – koji je uvek čula kako odzvanja u pomalo ulizičkim glasovima žena. Preko njega se nikako nije moglo preći. Bio je beznadežno i uvredljivo nekonformistički.

Kliford ih je puštao na miru, a i ona je naučila da postupa slično; jednostavno je prolazila ne gledajući ih, a oni su buljili, kao da je pred njima kakva pokretna voštana figura. Kada je morao da svrši nešto s njima, Kliford se odnosio prilično oholo i prezrivo; tu čovek više nije mogao dopustiti sebi da se ponaša blagonaklono. U stvari, on je uglavnom bio prilično nadmen i prezriv u odnosu na svakoga ko nije pripadao njegovom staležu. Držao se svog stava, bez i najmanjeg pokušaja usaglašavanja. A ljudi ga nisu ni voleli ni mrzeli; bio je prosto sastavni deo okoline, kao nasip u rudniku ili sam Regbi.

Međutim, Kliford je kao invalid bio izuzetno stidljiv i povučen u sebe. Nije voleo nikoga da viđa, izuzev ličnih slugu, zato što je morao da sedi u kolicima ili u naročitoj stolici na točkićima. Ipak, oblaćio se jednako brižljivo kao i uvek, kod skupih krojača, nosio je iste pažljivo odabrane mašne iz Bondove ulice kao i pre; u gornjem delu tela izgledao je isto onako krepak i impresivan kao i uvek. On nikada nije bio jedan od modernih feminiziranih mladića; čak je delovao prilično seljački,

s rumenim licem i širokim ramenima. Međutim, njegov sasvim tih i nesiguran glas i oči, u isti mah i neustrašive i bojažljive, samouverene i nesigurne, odavale su pravu prirodu. Držanje mu je često bilo uvredljivo oholo, a potom ponovo smerno i povučeno, gotovo bojažljivo.

Koni i on bili su vezani jedno za drugo na uzdržan moderan način. U dubini duše, bio je suviše povređen, preživlevši veliki šok zbog invaliditeta, da bi bio bezbrižan i lakomisljen. Bio je povređeno biće. I pošto je bio takav, Koni se strasno vezala za njega.

Međutim, nije mogla a da ne oseća koliko malo veze je on stvarno imao s ljudima. Rudari su, u izvjesnom smislu, bili njegovi ljudi; no on ih je posmatrao pre kao objekte nego kao ljude, pre kao delove ugljenokopa nego kao delove života, pre kao neskladne sirove pojave nego kao ljudska bića slična njemu. Na neki način ih se plašio; a nije mogao da podnosi da ga gledaju otkad je postao invalid. A njihov čudan i surov život činio mu se neprirodan kao i život ježeva.

Za sve se zanimao samo izdaleka, kao čovek koji gleda kroz mikroskop ili teleskop. Nije bio u dodiru. Nije imao stvarnog dodira ni sa kim, izuzev, po tradiciji, s Regbijem i, preko čvrste veze porodične odbrane, s Emom. Osim toga, ništa ga drugo nije zaista doticalo. Koni je osećala da ga ni ona sama ne dotiče stvarno, suštinski; možda, na kraju krajeva, nije ni imalo do čega da se dospe – samo do negacije ljudskog kontakta.

Pa ipak, on je u potpunosti zavisio od nje; bila mu je potrebna svakog trenutka. I pored toga što je bio velik i jak, bio je bespomoćan. Mogao je sam da se vozi u stolici s točkicama, imao je i kolica s motorom, u kojima je mogao lagano da brekće po parku. Međutim, ostavljen sam sa sobom, bio je kao kakva izgubljena stvar. Bilo mu je potrebno Konino prisustvo, da ga uveri da uopšte postoji.

I pored svega, bio je ambiciozan. Posvetio se pisanju priča; neobičnih i veoma ličnih priča o ljudima koje je poznao. Pametnih, prilično zajedljivih, a ipak, na neki čudan način, besmislenih priča. Zapažanja u njima bila su izvanredna i osobena. Međutim, nije bilo nikakvog dodira, nikakvog stvarnog kontakta. Kao da se sve to dešava u bezvazdušnom prostoru. A pošto je životno poprište danas uglavnom veštački osvetljena pozornica, te priče su bile neobično veran odraz modernog života, to jest, moderne psihologije.

Kliford je bio gotovo bolesno preosetljiv na ove priče. Želeo je da ih svi smatraju dobrim, najboljim, *non plus ultra*.^{*} Objavljivane su u najmodernijim časopisima i bile hvaljene i kuđene, kao i sve druge. Za Kliforda je svaka pokuda bila mučenje; kao da mu se noževi zabadaju u telo. Kao da se celo njegovo biće nalazilo u tim pričama.

Koni mu je pomagala koliko god je mogla. U početku je bila ushićena. O svemu je razgovarao s njom, jednolično, uporno, istrajno, a ona je morala da uzvraća svom snagom. Kao da su cela njena duša, i telo, i pol, morali da se probude i uđu u njegove priče. To ju je oduševljavalo i potpuno obuzimalo.

Što se fizičkog dela života tiče, bilo ga je veoma malo. Ona je morala da nadgleda upravljanje domaćinstvom. Ali domaćica je već godinama bila u službi kod ser Džefrija, a ona usahla, postarija i krajnje korektna žena – teško da biste je mogli nazvati sobaricom, ili čak ženom uopšte – koja je posluživala za stolom, bila je u kući već četrdeset godina. Čak i same služavke više nisu bile mlade. To je bilo strašno! Šta čovek može učiniti s takvim mestom, osim da digne ruke od njega! Sve te beskrajne sobe koje niko ne koristi, sva ta srednjoeengleska rutina, mehanička čistoća i mehanički red. Kliford je zahtevao da se primi nova kuvarica, iskusna žena koja je služila u njegovom stanu u Londonu. U svemu ostalom imanje se, izgleda, održavalo mehaničkom anarhijom. Sve je teklo u prilično dobrom redu, uz strogu čistoću i strogu tačnost; čak i uz prilično strogo poštenje. A ipak, u Koninim očima to beše metodična anarhija. Nikakva toplina osećajnosti nije sve to organski sjedinjavala. Kuća je izgledala sumorno, kao pusta ulica.

I šta je mogla da učini osim da digne ruke od nje? I digla je ruke. Ponekad je dolazila gospođica Četerli, s aristokratski suvonjavim licem, i likovala videći da se ništa ne menja. Ona nikad nije oprostila Koni što ju je istisnula iz njenog duhovnog jedinstva s bratom. Zapravo, trebalo bi da Ema stvara ove priče, ove knjige, zajedno s njim; ove četerlijevske priče, nešto novo na svetu, što su *oni*, Četerlijevi, svetu doneli. Tu nije postojalo nikakvo drugo merilo. Nije bilo nikakve organske veze s mišlju i izrazom koji su ranije postojali. Samo nešto novo na svetu; četerlijevske knjige, potpuno lične.

* Lat. *nenadmašnim*. (Prim. prev.)

Kad je nakratko svratio u Regbi, Konin otac je svojoj ćerci nasamo rekao: „Što se tiče Klifordovog pisanja, ono je pametno, ali u njemu nema ničega. Neće potrajati!“ Koni se zagledala u ovog kršnog škotskog plemića, kome je celog života dobro išlo, i njene oči, krupne i većito začuđene plave oči, zamaglile su se. U njemu nema ničega! Šta je mislio pod tim *u njemu nema ničega*? Ako ga kritičari hvale, a njegovo ime postaje gotovo slavno, i to čak donosi novac... Šta je njen otac mislio kad je rekao da u Klifordovom pisanju nema ničega? Čega bi tu trebalo da bude?

Naime, Koni je usvojila pravilo mladog sveta: ono što postoji u ovom trenutku, to je sve. Trenuci se nižu jedan za drugim, ali nisu nužno i povezani jedan s drugim.

Dok je provodila svoju drugu zimu u Regbiju, otac joj je rekao: „Nadam se, Koni, da nećeš dozvoliti da te okolnosti prisile da postaneš *demi-vierge*.“

„*Demi-vierge!*“, odgovorila je Koni rasejano. „Zašto? Zašto ne?“

„Osim, naravno, ako ti se to dopada!“, dodao je otac brzo.

Isto je to rekao Klifordu kad su ostali sami: „Bojim se da Koni baš ne odgovara da bude *demi-vierge*.“

„Poludevica!“, odgovorio je Kliford, prevodeći taj izraz, da bi bio siguran u njegovo značenje. Za trenutak se zamislio, a onda pocrveneo. Bio je ljut i uvređen. „U kom smislu joj ne odgovara?“, upitao je kruto.

„Postaje mršava... usukana. To nije njen stil. Ona nije od one vrste curica koje su kao sardine, ona je jaka škotska pastrmka.“

„Samo, naravno, bez pega!“, kazao je Kliford.

Nameravao je kasnije da kaže nešto Koni u vezi s tom poludevičanskom rabotom... tim njenim poludevičanskim stanjem. Međutim, nije mogao da se natera na to. Bio je u isti mah i previše prislan i nedovoljno prislan s njom. Vrlo su se dobro slagali u duhovnom pogledu, ali u telesnom jedno za drugo nisu postojali, tako da nijedno od njih nije moglo da podnese da se među njih uvuče *corpus delicti*. Bili su tako prisni, a ipak bez ikakvog dodira.

Koni je, međutim, slutila da je njen otac nešto rekao i da Kliford ima to nešto na umu. Znala je da je njemu svejedno da li je ona *demi-vierge* ili *demi-monde*^{*}, sve dok on to ne zna zasigurno i ne bude prinuđen da se lično uveri. Što oko ne vidi i svest ne zna, to i ne postoji.

* Fr. *polusvet*. (Prim. prev.)

Koni i Kliford su tada već skoro dve godine bili u Regbiju, vodeći svoj praznjikav život, potpuno ispunjen Klifordom i njegovim radom. Njihovo zajedničko interesovanje za njegov rad nikad nije prestajalo da teče istim tokom. Razgovarali su i mučili se u porođajnim mukama stvaranja, osećajući kao da se nešto dešava, stvarno dešava, nešto stvarno u praznom prostoru.

Takav im je ceo život i bio: u praznom prostoru. U svemu ostalom, to je bilo nepostojanje. Regbi je bio tu, i sluge... ali avetinjski, stvarno nepostojeći. Koni je išla u šetnje po parku i šumama koje su okruživale park, uživala u samoći i tajnovitosti, rasterujući nogama smeđe jesenje lišće i berući prolećne jagorčevine. Ali sve je to bio samo san, ili bolje rečeno, bio je to privid stvarnosti. Hrastovo lišće za nju je bilo lišće viđeno u ogledalu, ustalasano; i sama je bila kao lik o kome neko čita, lik koji bere jagorčevine koje su samo senke, ili sećanja, ili reči. Nikakve suštastvenosti ni u njoj ni u bilo čemu drugom... nikakvog dodira, nikakvog kontakta! Samo ovaj život s Klifordom, beskrajno tkanje mreže od pređe, čestica svesti, priča za koje je ser Malkolm rekao da u njima nema ničega i da neće biti trajne. Zašto bi i bilo ičega u njima, zašto bi trebalo da budu trajne? Ne traži đavola. Dovoljan je zasad i *privid* stvarnosti.

Kliford je imao priličan broj prijatelja – u stvari, poznanika – i pozivao ih u Regbi. Pozivao je svakojaki svet, kritičare i pisce, ljude koji će doprineti da njegove knjige hvale. A njima je laskalo što su pozvani u Regbi, pa su ih i hvalili. Koni je to savršeno dobro shvatala. Ali zašto da ne? To je bila samo jedna od prolaznih šara u ogledalu. Čega tu ima lošeg?

Ona je bila domaćica tom svetu... uglavnom muškarcima. Povremeno je bila domaćica i Klifordovim rođacima aristokratama. Pošto je bila blaga i rumena ženica, nalik na seljančicu, sklona pegavosti, krupnih plavih očiju, kovrdžave smeđe kose, prijatnog glasa i prilično jakih ženskih slabina, smatrali su da izgleda malo staromodno i „ženstveno“. Nije bila „od one vrste curica koje su kao sardine“, nalik na dečaka, s dečački ravnim grudima i malim guzovima. Bila je suviše ženstvena da bi izgledala otmeno.

Zato su se muškarci, a pogotovu oni koji više nisu mladi, prema njoj ophodili zaista ljubazno. Međutim, znajući koliki bi bol jadni Kliford osetio i na najmanji znak flerta s njene strane, ona ih uopšte nije